

"Yodgor" Qissasida Qo'llangan Frazologik Birkilarning Lingvopoetik Tahlili

Ali Akar

Turkiya Mugla Universiteti professori

Mardiyeva Maxbuba Shavkatovna

SamDCHTI "Ingliz tili nazariyasi va amaliyoti" kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada G'afur G'ulomning "Yodgor" qissasi haqida va uning nima uchun Yogor nomi bilan nomlanishi va asarda qo'llanilgan frazeologik birliklarning tahliliga urg'u beriladi va ushbu iboralarining tahlillari aniq manbalari bilan yoritilib beriladi.

Kalit so'zlar: Lingvopoetik taxlil, leksik sinonimiya, ekvivalent tarjima, adekvat tarjima.

G'afur G'ulomning *Yodgor* nomli qissasi o'zbek adiblik tarixida muhim ahamiyatga ega bo'lgan asarlaridan biridir. Bu qissa G'afur G'ulomning oilaviy, ijodiy va adabiy shaxsiyati haqida qiziqarli ma'lumotlar beradi. *Yodgor* qissasining ichki mazmuni va yorliqlari orqali fikrni batafsil tahlil qilish mumkin.

Qissa ma'nosini *Yodgor* deb nomlashi, asar qahramonining adabiy va ijodiy shaxsiyatini, uning turmush sharoiti va ijodiy faoliyatini tavsiflash maqsadini anglatadi. *Yodgor* so'zi o'zbek tilida "iborat" yoki "buyumli" degan ma'noni anglatadi va bu so'z asarning ijodiy xususiyatlarini e'tirof etish maqsadini o'z ichiga oladi.

G'afur G'ulom *Yodgor* qissasida birlamchi shaxslardan birini tavsiflash orqali shaxsning oilaviy aloqasini va uning ijodiy faoliyatini namoyon qiladi. Uning oilasiga oid maqolalar, ijodiy ishlar, oilaviy imkoniyatlar va muammoni taqdim etish orqali G'afur G'ulomning ijodiy rivojlanishida *Yodgor* so'zi katta ahamiyatga ega bo'lgan birlik sifatida tan olinadi.

Lingvopotik tahlilning bir qismi esa qissaning mavzusini va uning o'ziga xosligini tahlil qiladi. *Yodgor* qissasi orqali o'z oilasi va ijodiy faoliyati orasidagi aloqasini tavsiflash orqali G'afur G'ulomning shaxsiy va ijodiy jarayonini o'z ichiga olgan bo'lib, bu esa uning adabiyatga ta'siri va uning yaratgan asarlarini tushinishda yordam beradi.

Tahlil jarayonida *Yodgor* so'zi va bu so'zning ma'nosi asarning shaxsiy va ijodiy xususiyatlari bilan birga qanday o'zaro bog'liqlikni namoyon etishda qanday ahamiyatga ega ekanligi, shuningdek, qissadagi tafsilotlar va burchlar, so'zlashgan muloqotlar va mulohazalar, shaxsning ijodiy ishlarini amalga oshirish jarayonlarida qanday rol o'ynaganligi, bu so'zning *Yodgor* qissasining asosiy mazmuni bilan qanday bog'liq ekanligi kabi muhim tafsilotlar o'rganilishi mumkin.

Barchasi bilan, *Yodgor* qissasi G'afur G'ulomning oilaviy, ijodiy va adabiy faoliyatini tafsilotli shaklda namoyon etish orqali lingvopoe'tik tahlilni olib borishga qulay asardir. Bu qissa asarida qo'shilgan "Ёдгор" so'zi va bu so'zning tahliliga asoslangan mazmuni G'afur G'ulomning ijodiy va shaxsiy xususiyatlarini tushinishda va uning adabiy yutuqlarini qadr qilishda yordam beradi.

Yodgor qissasi haqida so'z borar ekan bevosita ushbu qissada qo'llanilgan leksik birliklarga alohida e'tibor qaratish kerak bo'ladi, yozuvchining ijodida juda ko'plab xalq orasida uchrab uchramaydigan leksik birliklar qo'llanilgan va ulardan misol tariqasida *Qo'li ochiq* iborasini keltirishimiz mumkin.

Ushbu ibora asarda kampir tomonidan Yodgorga nisbatan ishlatilgan va ushbu ibora asar qahramoni Yodgor shaxsining sifatlarini yoritish uchun quyidagicha qo'llanilgan

O'zing ham, bolam, xudo urgan qo'li ochiq, mehmondo'stsan-da, muncha aka-uka, egachisingillaringga mehribon bo'lmasang, bu kun ham ukalaringning kiri chala qoladigan bo'ldi-da,— dedi.

O'zbek tilining izohli lug'atida(O'TIL) ushbu iboraga quyidagicha ta'rif berilgan: *Qo'li ochiq* yoki *ochiq qo'l-hech narsani ayamaydigan ochiq qo'l, sahiy.*

“*Qo'li ochiq*” iborasi ingliz tilida "open hand" deya tarjima qilinadi. Ushbu tarjima esa leksik jihatdan ushbu iborga ekvivalent hisoblanadi chunki, ibora va uning tarjima varianti tarkibidagi komponentlarda teng bog'liqlik mavjud va har ikkala iborada ham ma'no , ham komponent jihatdan ham moslik kuzatiladi. Bu ibora kelajakdagi yoki mavjud bo'lgan tashqi olamga ishora qilish uchun ham ishlatiladi. Qo'li ochiq bo'lishi, odamning dostona, insonchilikni ko'rsatish va ishonch bildirishning bir ko'rinishi, yoki biron bir narsani olish uchun tayyor bo'lishning bir belgisi bo'lishi mumkin.

Bu iborani amaliy sohada yoki yaqinlikda bo'lgan insonlar bilan o'zaro munosabatlarda ishlatish mumkin. Bu odatda ishonch va ko'rsatilayotgan hurmatning ifodasi sifatida yoritiladi.

G'afur G'ulomning Shum bola asarida ham ushbu ibora turli xil vaziyatlarda insonlarni ta'rif tavsif etish maqsadida qo'llanilgan

Masalan: “*Xo'jayinim qo'li ochiq, saxiy odam ko'rinadi*”,ushbu jumlada Qoravoy bozorda uchratib qolgan qishloqdosh do'sti Turobboyga Xoji bobonikida ishlayotganligi haqida gapiradi va Xoji boboni ta'riflashda ushbu iboradan foydalanadi. Bundan tashqari Shum bola asarida ushbu frazeologik birlikdan yana boshqa holatlarda ham keng qo'llanilgan. Asarlardan keltirilgan ushbu jumalardan biz shuni anglaymizki ustoz yozuvchi G'afur G'ulomning poetikasida somatik iboralar juda keng tarzda qo'llanilgan va ayni vaziyatda ushbu birliklardan jo'yali va mohirona foydalanilgan.

“Yodgor” asarida Ko'z so'zi bilan bog'liq ***ko'z uzmoq*** iborasi ham qo'llangan bo'lib, Ko'z ko'rish a'zosi , badiiy adabiyotda ushbu so'z bilan bog'liq ko'plab frazeologik birliklar mavjud. Ushbu iboraning O'TILda quyidagicha ma'nosi keltirilgan: Ko'z uzmasdan tikilgan holda, ko'zini olmay turish [O'TIL,444]. Men undan ko'zimni uzmay bormoqdaman. U ham shunday [Yodgor, 2-bet]. Xalqimiz orasida Ko'z so'zi bilan bog'liq quyidagicha ko'z yugurtirmoq, ko'z ilg'amoq, ko'z tashlamoq va ko'z tikmoq kabi bir qator iboralar mavjud.

Qissada ***ochiq ko'ngilli*** iborasi ham qo'llanilgan bo'lib ushbu iboraga O'TILda quyidagicha ta'rif berilgan *xushfel,yuragida kiri yo'q, xushchaqchaq* [O'TIL.96-bet].

➤ Bu student ***juda ochiq ko'ngilli*** yigit ekan, u o'z turmushidan, o'qishlarining borishidan va boshqalardan so'zlar edi [Yodgor,20-bet]

Ushbu parcha qissasida Yogor tomonidan studentlardan birining ta'rif tavsiflash uchun qo'llanilgan.

Tohir Malik o'zining Ko'ngil nimadan qorayadi nomli risolasida ushbu iboraga quyidagicha ta'rif beradi *Ochiqko'ngillik - yumshoq muomalalik, dunyo ishlarida ga'zablanmaslik odam farzandi uchun eng go'zal fazilatlaridan biri.*

Ingliz tilida ushbu ibora quyidagicha tarjima qilinadi “open- heartedness” deb tarjima qilinadi va ushbu ibora komponentlar jihatdan va ma'no jihatdan ham to'laligicha adekvat bo'la oladi.

Xulosa qilib aytganda G'afur G'ulom poetikasi juda xilma xillikga boy va uni qanchalik ko'p o'rgansak shunchalik ko'p qirralarini namoyon etishimiz mumkin. Shuni ham alohida ta'kidlashimiz lozimki o'zbek adabiyotida ushbu yozuvchinig “Yodgor” qissasi alohida ahamiyatga ega va zamon davrlar osha o'z salmog'ini yo'qotmaydigan, o'quvchilar ko'nglidan alohida joy olgan asar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Rahmatullayev. O‘zbek frazeologiyasining ba’zi masalalari. -Toshkent, «O‘qituvchi», 1969, 116-bet.
2. Sh.Rahmatullayev. O‘zbek tilining frazeologik lug‘ati. -Toshkent, «O‘qituvchi», 1992.
3. Karimov N. G‘afur G‘ulom. – T: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot - matbaa ijodiy uyi, 2003.
4. Matyoqubova T. G‘afur G‘ulom badiiyati. – T: Fan va texnologiya, 2006.
5. O‘zbek filologiyasining dolzarb muammolari. – Andijon, 2003.
6. Mardiyeva M. Frazeologik birliklarni tarjima qilishning muqobil usullari haqida //Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit. – 2024. – C. 674-676.